

yi bulan şehir nüfusu 1970 sayımında 50.000'e yaklaştı (46.392). Şehir, İzmir-Ankara karayolunun güneyine ve demiryolunun güneydoğusuna doğru büyümesini sürdürdü. 1970'ten sonra imar işleri yoğunlaştı. Şehrin en canlı eksenini olan ve istasyonu iş merkezine bağlayan İsmet Paşa caddesi çok katlı binalarla yeniden düzenlendi. 1980'den itibaren şehirdeki konut artışında patlama görüldü. 1953'te on bir olan mahalle sayısı 1973'te on üç, 1980'de on dört, 1997'de on altı, günümüzde (2011) on dokuzaya ulaştı (Aybey, Bozkurt, Karaağaç, Elmalidere, Mehmetâkif, Köme, Işık, Özdemir, Dikilitaş, Ünalın, Kurtuluş, İslice, Durak, Sarayaltı, Kemalöz, Cumhuriyet, Fatih, Atatürk, Fevziçakmak mahalleleri). Söz konusu mahalleler 4325 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Bu mahallelerden Atatürk, Fevziçakmak, Cumhuriyet, Dikilitaş, Karaağaç, Fatih, Mehmetâkif ve Kemalöz'ün büyük kısmı 1980'den sonra gelişen yeni mahallelerdir. Yeni mahallelerin kurulmasıyla nüfus artışının daha da hızlandığı Uşak şehirde 1975 yılında 60.000'e çok yaklaşan nüfus (58.578) 1980'de 70.000'i aştı (71.469), 1985'te 90.000'e yaklaştı (88.267) ve 1990 sayımında ilk defa 100.000'i geçti (105.270). Son yapılan sayımda (31 Aralık 2010) nüfus 180.414'e ulaştı. Bu nüfusla Uşak şehri, 2010 yılında Türkiye'de nüfusu 100.000'i aşan yetmiş beş yerleşme yeri arasında kırk ikinci sırada bulunmaktadır.

Uşak'ın bu hızlı gelişmesi önemli bir sanayi şehri olmasının bir sonucudur. Şehirde başta şeker sanayii olmak üzere çeşitli gıda sanayii kolları, ayrıca geleneksel halı-kilim, battaniye, pamuklu dokuma ve deri sanayii dikkat çeker. Halı sanayii beraberinde halı makineleri sanayiini de geliştirmiştir. Geleneksel deri işleme sanayii günümüzde elbiselik deri (zig deri) ve deri konfeksiyon yapımını kamçılıyarak bu konfeksiyon türünde Uşak'ı ön plana çıkarmıştır. Uşak şehrinin merkez olduğu Uşak ili Manisa, Kütahya, Afyon ve Denizli illeriyle kuşatılmıştır. Merkez ilçeden başka Banaz, Eşme, Karahallı, Sivaslı ve Ulubey adlı beş ilçesi vardır. 5341 km² genişliğindeki Uşak ilinin sınırları içinde 2010 sayımının sonuçlarına göre 338.019 kişi yaşıyordu, nüfus yoğunluğu altmış üç idi. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2007 yılı istatistiklerine göre Uşak il ve ilçe merkezlerinde 130, kasaba ve köylerde 389 olmak üzere toplam 519 cami bulunmaktadır. Şehir merkezindeki cami sayısı yetmiş yedidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bilge Puruççuoğlu, *Uşak Şehir Etüdü*, Uşak 1970; Haşim Tümer, *Uşak Tarihi*, İstanbul 1971; Besim Darkot – Metin Tuncel, *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul 1995, s. 26, 79-80; Besim Darkot, "Uşak", *İA*, XIII, 73-75; Yüksel Sayan, *Uşak Evleri*, Ankara 1997; Lütfi Özav, "Uşak İlinin Coğrafyası", *Cumhuriyetin 75. Yılında Uşak*, Uşak 1998, s. 29-48; a.mlf., "Uşak Şehir Nüfusunun Tarihi Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Burdur 2001, s. 137-148; a.mlf. – Tuncer Yüksel, "Uşak'ta Dericilik ve Coğrafi Çevre Üzerine Etkileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1, Uşak 1998, s. 39-50; Sadiye Tutsak, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak*, İzmir 1998; a.mlf., "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak'ta Ticaret ve Sanayi", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, İstanbul 2001, II, 771-786; Nurettin Bilgen, *Uşak Kent Coğrafyası* (doktora tezi, 1999), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Turhan Çetin, "Uşak Şehirinde Nüfus Hareketleri", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, II, 699-716; Hasan Kara, "Uşak'ta Hava Kirliliği", a.e., II, 1077-1084; Erdoğan Solak, *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak 2002; *İlkler Şehri Uşak*, Uşak 2005; Suraiya Faroqhi "Uşâk", *ELP* (Fr.), X, 986-987.

METİN TUNCEL

UŞAK ULUCAMİİ

(bk. ULUCAMİ).

UŞAKLIĞIL, Halit Ziya

(1865-1945)

Edebîyat-ı Cedide'ye mensup
romancı ve yazar.

Eyüp'te dünyaya geldi. Uşâkizâdeler diye anılan ve bir kolu İzmir'e yerleşerek halı ticaretiyle uğraşan Uşaklı Helvacızâdeler ailesine mensuptur. Dedesi Hacı Ali Efendi, İstanbul'daki dükkânının başına oğlu Hacı Halil Efendi'yi getirdi. Halit Ziya ticaretle ilgisi bulunmayan, zarif yaratılışlı, Mevlânâ Celâleddin ve Hâfız-ı Şîrâzî hayranı, yaşam tarzı bakımından Avrupalı olan Hacı Halil Efendi'nin üçüncü çocuğudur. Mercan'daki bir mahalle mektebinde başlayan eğitimi yeni usulde öğrenim veren sıbyan mektebinde sürdü. Daha sonra ailesinden izinsiz Fâtih Askerî Rüşdiyesi'ne kaydoldu. Okuma aşkı, edebiyat ve tiyatroya ilgisi dolayısıyla Türkçe'de yayımlanan telif ve tercüme eserleri okudu. İşleri bozulan babasının İzmir'e dönmesi üzerine burada önce İzmir Rüşdiyesi'ne yazıldı. Eğitim sisteminden memnun olmayan dedesi yabancı dil dersleri için Farsça, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Rumca'yı iyi bilen avukat Auguste de Jaba'yı, matematik dersleri için Ermeni kâtip Antuan'ı özel hoca tuttu. Hocalarının yardımıyla Ponson

Halit Ziya
Uşaklıgil

de Terrail'in bir romanını Türkçe'ye çeviren Halit Ziya, Ermeni Katolik rahiplerinin açtığı özel Mechitariste Okulu'na kaydedildi. Bu çevre ailesinden gelen alafanga eğilimini daha da kuvvetlendirdi. Okulda Eugène Sue, Jules Verne, Louis Figuier, Camille Flammarion, Paul Féval, Alexandre Dumas, Eugène Scribe, Racine gibi yabancı ve Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmid gibi Türk yazarlarının eserlerini okudu; Dumas, Scribe ve Racine'den tercüme yapıtı.

1883'te Mechitariste Okulu'ndan mezun oldu. Maddî imkânsızlıklar yüzünden öğrenimine devam edemediye de yeteneğini keşfeden hocaları Pierre Vassal ve Raymond Père'in tavsiyesiyle Paris'ten getirilen klasik, romantik ve natüralist yazarların eserlerini okudu. Bir yandan da İngilizce ve Almanca dersleri alıyordu. İzmir'e gelen bütün İtalyan ve Fransız operet kumpanyalarının oyunlarını seyretti. İlk yazısı *Hazine-i Evrak*'ta çıkan "Deniz Danası"dır (II, nr. 6, 3 Mart 1883, s. 88-89). İlk edebî yazısı (mensur şiir) "Aşkımın Mezarı" ise *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımlandı (nr. 1461, 23 Nisan 1883). 1884'te *Envâr-ı Zekâ*'ya tercüme yapıtı. Tevfik Nevzat ve Bıçakçızâde Hakkı'yla birlikte *Nevruz* dergisini çıkarmaya başladı (13 Mart – 27 Ağustos 1884 arasında on sayı). Burada Alfred de Musset, Victor Hugo gibi Fransız romantiklerinden nesir halinde şiir tercüme yapıtı, Louis Figuier'den popüler fennî yazılar ve derginin ilâvesi olarak George Ohnet'nin *Demirhane Müdürü* adlı romanını yayımladı.

1885 yılında Hariciye'ye girmek üzere İstanbul'a gittiye de bu girişim başarısız olunca İzmir'e döndü. Abdülhalim Memduh vasıtasıyla tanıştığı kitapçı Arakel'in teklifiyle Fransız edebiyatı tarihi yazmaya başladı. I. cildini kısa sürede yazdığı *Garp-tan Şarka Seyyâle-i Edebiyye: Fransa Edebiyatının Nümune ve Tarihi* adlı eserini (I. cilt, *Medhal: Ezmine-i Mutavas-sita ve On Altıncı Asır*, İstanbul 1303) bir

UŞAKLIGİL, Halit Ziya

anlaşmazlık sebebiyle tamamlayamadı. İzmir'e dönüşünde İzmir Rüşdiyesi'nde Fransızca, 1886'da açılan İzmir İdâdisi'nde Fransızca, Türkçe ve edebiyat öğretmenliğiyle Osmanlı Bankası'nda tercümanlık ve muhasiplik yaptı. 18 Kasım 1886'da Tevfik Nevzat'la birlikte çıkarmaya başladığı *Hizmet* gazetesindeki faaliyeti yazarın edebî hayatında bir dönüm noktası oldu. Telif ve tercüme roman ve hikâyeleri, mensur şiirleri, Türk ve dünya edebiyatları ile edebiyatın meselelerine ait makaleleri, "Garâib-i Fenniyye" başlığı altındaki yazıları, "Letâif" başlıklı fıkraları, "Cüzdan" başlıklı özdeyişler ve çeviri hikâyeleriyle İstanbul'da da adından söz ettirmeye başladı. O sıralarda *Mekteb* ve *Servet-i Fünûn*'da yazıları çıkan Halit Ziya'nın *Bir Muhtıranın Son Yaprakları* adlı hikâyesi (1888) İzmir'de yayımlandı.

1888'de annesini kaybeden romancı, 1889'da amcasıyla çıktığı iki aylık Avrupa gezisi izlenimlerini *Hizmet* ve *Tarîk*'e gönderdiği mektuplarda anlattı. Bu izlenimleri bazı hikâyelerinde de kullandı. *Sabah* gazetesinde çıkan hikâyeler (24 Ocak 1899 – 6 Nisan 1899) daha sonra *Bir Şîr-i Hayâl*'de "Şâdan'ın Gevezelikleri" başlığı altında toplandı (1914). Aynı yıl Köse Raîf Paşa'nın yeğeni Memnune Hanım'la evlendi. Bir süre sonra peşpeşe dedesini, amcasını, ilk çocuğu Vedide'yi kaybetti. Bir aralık Vilâyet Mesâlih-i Ecnebiyye Kalemî başkâtipliği yaptı (1893). İki ay kadar bu görevde kaldıktan sonra İstanbul'a giderek Reji İdâre-i Umûmiyyesi Muhâberât-ı Türkiye başkâtibi, aynı yıl içinde Muhâberât-ı Türkiye ve Tercüme Kalemî müdürü oldu. 1909 yılına kadar meşguliyeti az olan bu işte çalıştı ve zamanını edebî çalışmalarına ayırdı. Bu sırada Ali Ekrem, Ahmed İhsan, Hüseyin Cahit, Ahmed Hikmet, Saffetî Ziya, Tevfik Fikret ve Cenab Şahabeddin'le tanıştı. İstanbul'a geldikten sonra *Servet-i Fünûn*'da neşrettiği ilk hikâye "Cambaz Kız"dır (nr. 109, 13 Nisan 1893). *Mekteb* dergisine verdiği "Sanskrit Târîh-i Edebiyyâtı: Vedalar" adlı makalesi dolayısıyla (nr. 1, 11 Ocak 1894, s. 19-20) bir soruşturma geçirdi; aklanmasına rağmen 1896 yılında *Servet-i Fünûn*'un Tevfik Fikret'in idaresine geçmesine kadar fazla bir şey yayımlamadı. *Mâi ve Siyah*'ın *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilmesi onu Edebiyât-ı Cedîde'nin tartışmasız en önemli romancı ve hikâyecisi yaptı. Daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde yazmaya başladı. 1896-1901 yılları arasında edebî hayatının en başarılı, en verimli dönemini geçirdi. *Mâi*

ve *Siyah* (1896), *Bu muydu?* (1896), *Küçük Fıkralar I-III* (1897-1899), *Heyhat* (1898), *Aşk-ı Memnû* (1899), *Bir Yazın Tarihi* (1900) ve *Solgun Demet*'i (1901) yayımladı. Buna karşılık aile hayatı acılarıyla devam eden yazar çocukları Sadun ile Güzin'in ardından babasını kaybetti. 1902 yılında doğan Halil Vedat da yıllar sonra Tiran'da görevli olduğu elçilikte intihar edecektir (1942).

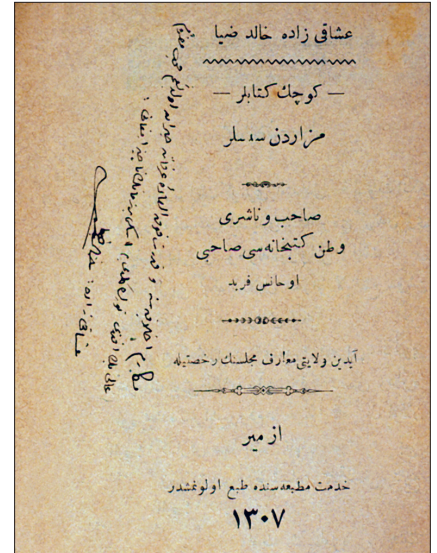
1908'de Reji komiserliğine tayin edildi; Dârülfünun'da Batı edebiyatı tarihi ve estetik dersleri verdi. II. Meşrutiyet'in ilânıyla meydana gelen heyecanlı ve coşkulu fikir ve edebî ortam yazarı âdeta yeniden canlandırdı; *Sabah* gazetesinde sosyal, kültürel ve siyasal makalelerinin yanı sıra II. Meşrutiyet öncesinde yetişen, çeşitli mesleklerle mensup gençlerin özlemlerini, hayat karşısında aldıkları tavır romanlaştıran *Nesl-i Ahîr*'i tefrika ettirmeye başladı. 1908'de kurulan Sahne-i Osmânî'nin edebî heyetine, Türk Derneği ile İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne girdi. Ardından mâbeyin başkâtibi oldu (Nisan 1909). 1912 yılı Temmuzuna kadar kaldığı bu görevi sırasında âyan üyeliği de yaptı. Ahmed Muhtar Paşa'nın kurduğu "Büyük Kabine" onu azledince yeniden üniversitedeki derslerine döndü, ayrıca Tütün İhbarı İdare Meclisi reisliğine tayin edildi. Maarif Nezâreti'nin kurduğu İstîlâhât-ı İlimiyye Encümeni ile Dârülbeyazıt'ın edebî heyetinde görev aldı; bu dönemdeki edebî ürünleri *Tanin*'de yayımlandı.

İttihat ve Terakkî'nin görevlendirmesiyle 1913'te Paris'e ve Bükreş'e, 1914'te tedavi için Almanya'ya gitti. I. Dünya Savaşı sırasında (1915) Almanya'da bulunan Halit Ziya, *Saray ve Ötesi* ile (1940-1942) *Bir Acı Hikâye* adlı hâtıratında burayla ilgili geniş bilgi verdi; seyahat notlarını "Almanya Mektupları" (*Tanin*, nr. 2383-2685, 6 Ağustos 1915 – 3 Haziran 1916) ve "Alman Hayatı" (*Tanin*, nr. 2579-2719, 18 Şubat 1916 – 7 Temmuz 1916) başlıkları altında neşretti. Memuriyeti Millî Mücadele döneminde sona erince Yeşilköy'deki köşküne çekilerek yoğun bir edebî faaliyete girişti. Çocukluk hâtıralarını *Şehbal*'de neşretti. *İkdam*, *Vakit*, *Peyâm-ı Sabah*'ta yazılar yazdı. 1923'ten sonra *Millî Mecmua*, *Güneş*, *Resimli Ay*, *Hayat* dergilerinde hikâye ve gezi intibalarını, kısmen *Vakit* ve *Cumhuriyet*'te *Kırk Yıl*'ı, yine *Cumhuriyet*'te *Saray ve Ötesi*'ni, yine *Son Posta*'da *Bir Acı Hikâye*'yi tefrika suretiyle yayımladıktan sonra kitap haline getirdi. *Akşam*, *Muhit*, *Varlık*, *Yedigün*, *Anayurt* dergilerinde de bazı ma-

kale ve hikâyeleri çıktı. Dil inkılâbına gönülden inanan yazar I. Türk Dili Kurultayı'na (26 Eylül 1932) sunduğu, Türkçe'nin geçirdiği evreleri ve dil sevgisini sanatkârane bir üslûpla dile getirdiği, çok ses getiren tebliğinden sonra *Hepsinden Acı* (1934) ve *Aşka Dair*'i (1935), *Mâi ve Siyah* ile (1938) *Aşk-ı Memnû*'yu (1939) sadeleştirerek yayımladı. Oğlu Halil Vedat'ın trajik ölümünden sonra hayatla bağlarını âdeta koparan yazar her türlü tedaviyi reddettiği uzun bir hastalığın ardından öldü ve Bakırköy Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi (27 Mart 1945).

Türk romanının büyük ustası olarak kabul edilen Halit Ziya, 1886-1908 yılları arasında sekiz roman kaleme almıştır. Bunlardan *Sefile* (*Hizmet*, nr. 1-73, 30 Temmuz 1887; yeni harflerle Ömer Faruk Huyugüzel, İstanbul 2006) ve *Nesl-i Ahîr* (*Sabah*, nr. 6808-6996, 7 Eylül 1908 – 16 Şubat 1909; yeni harflerle Alev Sinar Uğurlu, İstanbul 2009) uzun yıllar gazete sütunlarında kalmış, dolayısıyla üzerlerinde çok az inceleme yapılmıştır. Yazarın romancılığını üç döneme ayırmak mümkündür. İzmir'de yazıp yayımladığı ve düşmüş kadına acıma konusunu işlediği *Sefile*, ev içinde geçen üçlü bir aşk macerasının ele alındığı *Nemide* ve *Bir Ölünün Defteri* acemilik döneminin ürünleridir. *Ferdi ve Şürekâsı* evin içinden dışarıya açıldığı ilk romandır. Bu eserle birlikte olgunluk dönemine giren yazar *Servet-i Fünûn*'un

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mezardan Sesler* kitabının el yazısıyla ithafı

edebî beyannâmesi olan *Mâi ve Siyah*'ı kaleme alır; eserin kahramanı Ahmet Cemil vasiyetiyle bu neslin özlemlerini, edebiyat ve hayat karşısındaki tavrını romanlaştırır. *Aşk-ı Memnû*'da yeniden ev içine dönen romancı, *Kırk Hayatlar*'da önceki romanlarından farklı şekilde realist akımın temalarını biri olan sosyal çevrenin bireyleri etkilemesini işler. Bu roman da bir aile dramını, üzümlü bir aşk macerasını işlemekle beraber yazar bu çerçeveyi genişleterek âdeta bütün bir şehre teşmil eder. Dolayısıyla romanın adındaki çoğul eki anlamlıdır ve tek bir ailenin değil çeşitli sebeplerle hayatları kırılan, bozulan, sarsılan fertlerin ve ailelerin dramını dile getirir. Burada bütün bir toplum sel halinde âdeta uçuruma doğru gider. Altmış yıllık yazı hayatında şiir dışında pek çok eser kaleme alan Halit Ziya modern Türk edebiyatına romanları ve hikâyeleriyle damgasını vurmuş bir yazardır. Kendisinden önce Türk romancılığına hâkim olan Ahmed Midhat Efendi tarzında görüldüğü gibi basit bir üslûpla vak'ayı ön plana çıkaran anlayış onunla değişmiş, olaya dayanan anlatım yerine kahramanların iç dünyasını sanatkârane üslûpla tahlile dayanan yeni bir anlayış benimsenmiştir. Ayrıca Halit Ziya'nın bir önceki dönemde olduğu gibi roman vasıtasıyla okuyucuya toplumsal mesaj verme endişesi yoktur. Türk edebiyatının aynı zamanda büyük bir üslûp ustası kabul edilen Halit Ziya özellikle *Mâi ve Siyah* romanında bunu bütün ayrıntılarıyla ortaya koymuştur.

Halit Ziya'nın yukarıda geçen eserlerini dışarda kalanlar şöylece sınıflandırılabilir: **Mensur şiir:** *Mensur Şiirler* (İzmir 1307), *Mezardan Sesler* (İzmir 1307). **Piyes:** *Füruzan* (A. Dumas Fils'in *Francillon*'undan uyarılma, İstanbul 1334), *Kâbus* (İstanbul 1334), *Fare* (Edouard Pirotot'nun *Le Souris*'inden uyarılma, İstanbul 1341). **Makale:** *Kenarda Kalmış* (İstanbul 1342), *Sanata Dair* (I-IV, İstanbul 1938, 1939, 1955, 1963). **Hâtırat:** *Kırk Yıl* (I-V, İstanbul 1936), *Saray ve Ötesi* (I-III, İstanbul 1940-1942), *Bir Acı Hikâye* (1942). **Tenkit:** *Hikâye* (1889). **Tercüme:** *Esrâr-ı Serendib* (Louis Jacolliot'dan, İstanbul 1305), *Nâkıl* (tercüme hikâyeler, 4 cüz, İstanbul 1310-1312). **İlmî eserleri.** *Haml ve Vaz'-ı Haml* (İstanbul 1306), *Hesap Oyunları* (İzmir 1308), *Simyâ-i Kimyâ* (İzmir 1308), *Mebhasü'l-Kıhf* (İzmir 1308), *Kanun ve Fenn-i Velâde* (İstanbul 1311), *İlm-i Sîmâ* (İstanbul 1311), *Birkaç Yaprak* (İstanbul 1316).

Halit Ziya'nın *Saliha Hanım, Aşk-ı Memnû* gibi eserleri Fehim Spaho tarafından Boşnakça'ya çevrilmiştir (Saraybosna 1923; Zagreb 1953). *Sevdâ-yı Çetin ve Nikâh-ı Sâni* hikâyelerini Saccad Haydar Yıldırım Urduca'ya çevirerek Hindistan'da *Mahzen* adlı bir dergide yayımlamıştır (Haziran 1907, Ağustos 1908). *Servet-i Fünûn*'dan Cumhuriyet dönemine kadar uzanan bir zaman diliminde yaşayan Halit Ziya'nın çok sayıdaki eseri üzerinde çeşitli araştırmaların yanı sıra yüksek lisans ve doktora tezi yapılmış, mensur şiirleri hakkında yurt dışında bir makale yayımlanmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Kaplan, *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler*, Ankara 1988, I, 218-229; a.mlf., "Hâlid Ziya", *İA*, V/1, s. 143-147; Olcay Önertoy, *Halit Ziya Uşaklıgil: Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, Ankara 1995; Ömer Faruk Huyugüzel, "Halit Ziya Uşaklıgil", *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Ankara 2006, s. 311-391; a.mlf. – Zeynep Kerman, "Halit Ziya Uşaklıgil Bibliyografyası", *TDL*, sy. 529 (1996), s. 164-248; Zeynep Kerman, *Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış*, İstanbul 2008; a.mlf., *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul 2009, s. 186-219; İmran Ağca, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Yapı Tema* (doktora tezi, 2008), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Hanifi Aslan, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Hikâyelerinin Tematik İncelenmesi* (doktora tezi, 2008), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Kathleen R. F. Buriill, "The Prose Poem in Ottoman Literature, Halit Ziya Uşaklıgil and His Prototype Collection of Mensur Şiirler", *JTS*, V/8 (1984), s. 25-40; Nuriye Bilik, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Urdu Diline Tercüme Edilen İki Hikâyesi", *EKEV Akademi Dergisi*, XIII/39, Erzurum 2009, s. 220; Mustafa Kutlu, "Uşaklıgil, Halit Ziya", *TDEA*, VIII, 465-469.

ZEYNEP KERMAN

UŞÂRIYYÂT

(العشائر)

Bir hadisi kitabına alan muhaddisten
Hz. Peygamber'e kadar
senedinde on râvi bulunan
hadisler için kullanılan terim
(bk. İSNAD).

UŞEYRE GAZVESİ

(غزوة العشرة)

Hz. Peygamber'in
Kureyş müşriklerinin kervanlarını
takip etmek amacıyla düzenlediği
ilk gazvelerden biri.

Uşeyre (Zül'uşeyre) Mekke ile Medine arasında, Medine'nin 210 km. batısındaki Yebu' (Yenbuunnahl) bölgesinde Mekke-Suriye ticaret yolu üzerinde bir mevkidir. Hic-

retin 2. yılının Cemâziyelevvel (veya Cemâziyelâhir) ayında (Kasım veya Aralık 623) Medine'ye, Mekke'den bir Kureyş ticaret kafilesinin sahil yoluyla Suriye'ye gitmekte olduğu haberi geldi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Ebû Seleme el-Mahzûmî'yi Medine'de vekil bırakarak muhacirlerden oluşan 150 veya 200 kişilik askerî birlikle Ebû Süfyân idaresindeki Kureyş kervanının önünü kesmek için sefere çıktı. Sancağı amcası Hamza b. Abdülmuttalib'e verdi.

Müslümanların sadece bir atı ve otuz deve vardı, develere nöbetleşe biniyorlardı. Sayıları otuz, kırk veya yetmiş olduğu rivayet edilen muhafız ve tüccardan meydana gelen Mekke kervanı, Kureyşlilerin o dönemlerde Suriye'ye gönderdiği en önemli ve en zengin ticaret kafilerinden biriydi. Kureyşlilerin hemen tamamının bu kervanda malı bulunuyordu. Kaynaklarda Kureyş kervanının 1000 deveden teşekkül ettiği ve 50.000 dirhem kıymetinde ticaret eşyası taşıdığı zikredilmektedir. Müslümanlar Müdlic kabilesine ait Uşeyre mevkiine gelince kimseye rastlamadılar ve kervanın buradan birkaç gün önce geçtiği haberini aldılar. Hz. Peygamber, bölgede yaşayan Benî Müdlic ve müttefiki Benî Damre ile antlaşma yaptıktan sonra Medine'ye döndü. Müdlic kabilesinin Resûlullah'ı ve yanındakileri misafir ettiği ve bol ikramlarda bulunduğu rivayet edilmektedir. Hatta Belâzürî, Benî Müdlic'in gösterdiği bu misafirperverliğin müslümanların kervanı kaçırılmalarına yol açtığını nakleder (*Ensâb*, I, 344). Bu kafilenin ertesi yıl meydana gelen Büyük Bedir Savaşı'na sebep teşkil eden Kureyş kervanı olduğu hususunda ittifak vardır.

İlk dönem kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in bu sefer esnasında Benî Müdlic kabilesiyle yaptığı antlaşmanın metnine rastlanmamaktadır. Yalnız Süheyli ve Kastallânî, Uşeyre Gazvesi'ni anlatırken Hz. Peygamber'in Benî Müdlic'le yaptığı antlaşmadan bahsederek Benî Damre ile daha önce Ebvâ Gazvesi'nde yapılan antlaşmanın metnini kaydetmektedir. Bu da Benî Damre ile imzalanan antlaşmanın bir benzerinin Benî Müdlic'le de yapıldığını göstermektedir. Nitekim Muhammed Hamîdullah, Benî Müdlic kabilesiyle gerçekleştirilen antlaşmanın elde bulunmadığını, ancak muhtemelen bu metnin o devirde Damre, Gıfâr ve Cüheyne kabileleriyle akdedilen ittifak antlaşmalarının benzeri olduğunu söylemektedir (*İslâm Peygamberi*, I, 441).